1937 ий
10
ФЭВРАЛЬ
№ 9 (293)
Акшэ 5 ыр.

8-шэ ИЙ ЛЭКТЭШ

Чыла эл пролэтар-влак, ушныза!

Рвэзэ КОММУНИСТ

ВЛКСМ Маробком дэн горком орган

А. С. ПУШКИН КОЛЫМЫЛАН 100 ИЙ ТЭМЭ

КУГУ КАЛЫКЫН КУГУ ПОЭТШЭ

Шўдö ий ожно, 1837 ий 8 фэвральыштэ голландский посланникын пуртымо эргыжэ Дантэс Гэккэрэн дуэльэш Пушкиным колышашын сусыртэн. Кок кэчэ гыч руш калыкын кугу поэтшэ укэ лийэ.

Алэксандр Сэргэйэвич Пушкин руш литэратур йылмым ыштышэ лийын, у руш литэратур ыштымашлан тўҥалтышым пыштэн. Тудо айдэмэ тукымым мондыдымо сылнэ мутан произвэдэньэ-влак дэнэ пойдарэн. Руш калыкын эрыкым йöратышэ эргыжэ, тудо тöр огыл вий дэнэ самодэржавиэ-крэпостничэский рэакцэ ваштарэш кучэдалпіыла жэртвэ лийын, вуйжым пыштэн.

Чумыр „высший" свэт, чыла рэакционно дворäнствэ Пушкиным ужын кэртын огытыл. Шкэ эрыкан, лўддымö поэт А. С. Пушкин рэакцэ ваштарэш шыдын осал лийын шогэн. Тудын кидысэ шучко оружий — гэниальнэ пэрожо рэакцым шэмэмдэн, каргэн. Тидым чумыр „высший" свэт, чыла рэакционно дворäнствэ палэн шогэныт да тудын ваштарэш тўрлö шылтыкым кычалыныт. Кугыжан правитэльствэ ссылкыш колтылын, вэр гыч вэрыш поктэн, чарныдэ полицэ пэкланымашкым ыштэн, тудын ўмбак шойаклэн лаврам кышкэныт. Поэтын чумыр илышыжэ тыгэ эртэн.

Но чыла тидэ ир койыш Пушкинын мужэствыжым пудыртэн сэҥэн огыл. Тудо эрыкым моктэн, уло йўкын мурэн. Руш кугу критик Бэлинский манмыла „руш йылмэ гыч Пушкин чудым ыштэн". Пушкинын возымыжым айдэм тукымын ончыл йэҥыштвлак тунамак пэш кўкшын аклэныт.

Кугыжан правитэльствэ, чумыр рэакционно дворäнствэ Пушкиным вэс сэмын аклэныт, тудын возымыж дэч лўдыныт.

„Поэтын чон чытэн ыш кэрт;
Сотарымым игылтмым раш
ужын
Шогальэ тудо чылт ышкэт
Чыла свэт вашэш... да
пуштмо!"

манын Лэрмонтовын возымыжо тўрысньэк чын. Дантэс Пушкиным пуштшовлакын агэнтышт гына лийын. Пушкиным пушташ рэволюционно движэньым тўнчыктарпіэ, шакшэ крэпостник Николай I таратэн,

Кугыжан ваштарэш тура ончыктэн возымо Пушкинын шуко произвэдэньыжэвлак пэчэтлалтын огытыл, калык дэкэ шуын огытыл.

Калыклан эрыкым кондышо Октьабрысэ кугу Социалист рэвольуцо гына тудлан чын Пушкиным савырыш, тудын колыдымо талантым ончыктыш. Эрыкыш лэкшэ калык Пушкинын чаплэ возымыжым кўлэш сэмынак аклэн.

Совэт калык Пушкиным пагала. Вэт Пушкин шкэжат совэт калык гайак пўгыртап лийдымэ мужэствэн, чакныдымэ, эрыкым йöратышэ, пызырышэ-влак дэнэ кэлшыдымэ ыльэ.

А. С. Пушкин колымылан тачэ 100 ий тэмэ. Тидэ кэчым палэмдаш совэт элыштэ идалык утла йамдылалт шогымо. Пушкин кэчэ—социалист родинын кугу пайрэмжэ. Сталин йолташын вуйлатымыж дэнэ совэт калык айдэмэ тукымын уло культур пойанлыкшым кидышкыжэ налэш. Пушкинын ныгунам мондалтдымаш произвэдэньыжэ-влак миллионло тираж дэнэ лукталтыт. Ожно пызырналт илышэ калыквлакат Пушкинын возымыжым шкэ йылмышкышт кусарэн, эрыкым, чыла нацийым Пушкинла пагалаш, илышым кэлгын умлаш тунэмыт.

„Лўмэм нэргэн Русь мучко
мут шарла кугун,
Ойлаш тўҥалыт тусо
тўрлö калыкат;
Славäнын тукым, финн
да кызыт ир тунгуз
Да стэпь дэн коштшо
калмыкат".

Пушкинын тидэ ўшанымыжэ толын шуын. Руш калыкын поэтшэ, тудо уло пийалан совэт калык-влакын, мэмнан совэт молодьожын йöратымэ поэт лийын.

„Эсэн лий, рвээз,
палыдымэ тукым!"

Тыгэ пўдö ий ончыко тўтыра вошт Пушкин, тудым йöратэн лудшо у тукымым ужын, мланна шкэ кидшым шуйалтэн.

Тўньаштэ эн куанымаш илышан, эн таза, эн йöратэн моштышо, куатлэ совэт молодьож Пушкин поэзий гыч пашалан да тунэмаш куатым пога, йöратымашлан лывыргылыкым да кучэдалмаш дэн ончык лэкмашлан мужэетэым налэш.

А. С. ПУШКИН

ПАМÄТНИК

Мый памäтникым ыштэнам кидэм дэн огыл,
Туддэк калык толмо корно ок шудаҥ,
Алэксандровский столп дэч кўшкö патыр вуйжым
Нöлтал шогалын тудо раҥ.

Мый чылт ом коло, лирэшэм чонэмжэ
Капэм дэчын кодэш, шўймагычат утла—
Лийам пагалмэ мый, кувэшкэ тўньамбалнэ
Кэч иктэ гын пиит ила.

Мый нэргэнэм шомак шарла Русь мландэ мучко,
Ойлаш тўҥалыт тусо калык чыланат:
Славäнын патыр уныкажэ, фин, ир улшо
Тунгусшо, стэпын таҥжэ калмыкат.

Лийам мый шуко жаплан калыкын шўмбэлжэ:
Лирэм дэн порылыкым мый пожалтэнам.
Пэш нэлэ курым годым моктэнам мый Эрыкым,
Камбочшо влакым чаманаш мый ўжынам.

О, муза, йумын шўдымым эрэ тый колышт,
Тушман дэч ит лўд, моктымашым ит йод,
Кэч моктымым, кэч орлымым ик тöрлан шотло.
Öкмак дэн ит ўчашэ чот.

С. Чавайн кусарэн.

15

„ЛИРЭМ ДЭНЭ ПОРЫЛЫКЫМ МЫЙ ПОЖАЛТЭНАМ“ (А. С. Пушкин).

А. С. ПУШКИН ЙАЛ (1819 ий)

Тылат, улак ир вэр, саламым каласэм!
Паша дэн кумыл нöлтын тыштэ шып илэн,
Пийал лонгаштэ ойгымат мондэн,
Кэчэмым йогын вӱдла эртарэм.
Мый тыйын: сулыкан цирцэй [1] полатым,
Чот йӱмым, модмым, йонгылышат лиймым
Ваштылтылым тумэр йӱк дэн пасу лымлан,
Шкэ эрык жапэмлан—шонаш полшкалшэ танглан.
Мый тыйын: ты пич сатым йöратэм,—
Йуалгыж дэн пэлэдышыжымат,
Чашкэр кокла йандар энэрымат,
Пушан каван дэн тэмшэ олыкым жаплэм.
Эрэ тарванылшэ сӱрэт-влак ончылнэм:
Кок йэр ӱмбал ужар тöр коймым мый ончэм,
Коклан кол кучышын ош парусшо койэш,
Умбак арка, шурнан корнан нур шуйнылэш,
Умбакырак шала шинчалшэ пöрт-влакат,
Ужар сэрла воктэн коштэдышэ кӱтат,
Шикшан агун дэн шулдыран вакшат,—
Чыла вэрат паша дэн токлык палдырнат.
Мый илыш кэпшыл дэч тышан утлэн
Куанымашым чыныштэ муам.
Шкэ эрыкан чон дэн законым пагалэн,
Мый ом колышт тунэмдымэ тӱшкам.
Тоштдэ сöрвалышым гына уташ пурэм,
Осалын йа орадынат шойак шот дэн
Кугушко лэкмыштым ончэн
Пырчат мый ом кошт кöранэн
Ожсэкак ончык мо лийшашым пал(ы)шэ-влак!
Тэндан дэч мый йодам тышак—
Улакыштэ чылт шкэт илышылан
Тэндан йӱкда пэш раш шокта тышан:
Вэт тудо йогын [2] нэлэ омыжым покта,
Мый кöргыштэм пашачэ тулым ылыжта,
Шӱм кöргыштэм ушан ойдат
Йöршэшак кушкын шуытат.
Тугат, ик шучко шонымаш шӱмэм луга,—
Шӱман йэн тидым шӱлыкын шинчэн шога:
Пэлэдшэ нур дэн курыкла воктэн
Чыла вэрэ йомдар(ы)шэ мыскылтыш шарлэн.
Вэс йэнгын ойгым, шортмым йалт шиждэ,
Йöршэшак йэнгым пытарашак шочшыла,
Шӱм шиждымэ осал байар чылт закондэ
Шкан погым воштыр дэнэ шупшын налшыла,
Пашам шэмэрлан öкым ыштыктэн ила—
Пашажым, погым, жапшымат тола.
Чылт шӱмдымö озан йыранжэ дэн
Лупш дэнэ чот кыралт, йарнэн пытэн,
Лап лийын пӱгырнэн байар ага почэш
Канга кул йэн пыкшэ-пыкшэ коштэш.
Кул омытам чылан колмэшкак тыштэ шупшыт,
Шӱмэшышт кумыл ойым да ӱшаныштым тойэн;
Ырвээ ӱдыр-влак тугак чот орланэн
Осал байар йажарлыклан пэлэдын кушкыт.
Шонгэмшэ-влакын эргэ шочшыштат
Ачашт пашам ыштэш кайшаш олмэш
Шкэ шочмо суртышт гычын лэктытат,
Байарын йарнышэ кул шот йэшаралтэш...
Ой, мый йӱкэм шӱмэш логал кэртшаш лийэш гын!
Молан мый онгыштэм тулэм куатдымэ?
Молан мутэм укэ ойлаш вик чотак кӱрын?
Лийэш гын, тан влак, калыкшат орлан(ы)дымэ?
Ужам гын кугыжан ой дэн кул шотым
Йöршэшак курымэш пытарымашым?
Шкэ эрык дэн тунэмын почылтшо элэш
Кунам чэвэрын ӱжаражат волгалтэш?

В. В. кусарэн.

1) Цирцэй—грэк калык мутышто тӱрлö йу дэнэ олталышэ ӱдрамаш.
2) Його—йолко койыш.

Пушкинын илэн коштмо вэржэ

Лэнинградысэ Йэкатэринин паркын тӱн аллэйжэ. Тидэ аллэйым А. С. Пушкин пэш йöратэн.

М. Горький—Пушкин нэргэн

„Пэрвойак, тудын творчэствэ примэржэ гыч мэ тэвэ мом ужына: илышым чаплын шинчышэ, вэс сэмын манаш, опытым утыж дэнэ погэн шуктышо писатэль шкэ сылнэ иктышлымашыштыжэ (Йэвгэний Онэгин, граф Нулин, Дубровский да моло образлаштэ) класс умлымаш кышкар гыч лэктэш, классын койышыж дэч кӱшкö кӱза. Тудо мланна тидэ классым иктышлэн ончыкта: тӱжвал могырым тидэ класс—историй опытын ужашыжым кэлшыдымын да ратдымын организоватлымаш дэнэ, а кöргö могырым—шкэ нэргэнжэ гына шонышо, нигунам сöрасэн кэртдымэ вашкэлшыдымаш дэнэ тэмшэ психологий лийын шога,—манэш.

„Мый кэрэк кужэч лэкшэ лийам гынат, тидлан лийын гына мыйын шонымашэм нигузэ ок ваштал“, манын Пушкин ойлэн.

Тидэ мутым каласышэ йэн шижын налын: тудлан уло нацийын интэрэсшэ дворьанствэ интэрэс дэч кӱшнö шога. Тудо тидэ мутым тэвэ молан каласэн: тудын шкэ опытшо дворьан классын опытшо дэч кумдарак да кэлгырак ыльэ“.

ПУШКИН КЭЧЫЛАН МЫЙЫН ПÖЛÖКЭМ

Пушкин кэчылан йамдылалтмэ жапыштэ мый мом ыштэнам?—тыгай йодышым кажныжат шкэ ончыланжэ шындэн кэртэш. Пушкин кэчэ шуо, мыйат тидэ йодышым шкэ ончыланэм шындышым. Мутат укэ, ончык каймаш пэш кугу. Кок ий ожно мый Пушкинын возымыжым лудмо огыл, Пушкин нэргэн колынат омыл ыльэ. А кызыт Пушкинын кунам, кушан шочмыжым, кушто илэн коштмыжымат раш палэм. Пушкинын „Капитанская дочка“, „Дубровский“, „Йэвгэний Онэгин“, йомакыштым, почэламутымат лудынам. Пушкинын произвэдэньыжэ пэш сылнэ, кэлгэ содэржаньан. Тидэ шӱмым тарвата, литэратурым эшэ чот йöратыкта. Садланак мый кызыт Пушкинын чыла произвэдэньыжым лудын шукташ тыршэм.

Мыйат почэламут возаш таранэнам. Пушкин нэргэнат почэламутым возэнам. Ончыкыжо кугу писатэль, поэт-влакын возымыштым чот лудаш, почэламутым сайын возаш тунэмаш тӱналам.

М. Логинова.

Йошкар-Ола кыд пашалан туныктымо школ.

Йубилэй кэчым сайын ваш лийыч

Йошкар-Ола музыкальнэ-тэатральнэ училищыштэ тунэмшэ-влак А. С. Пушкинын йубилэйжым вийан йамдылалтын ваш лийыч.

Школэш пушкин пусакым организатлымэ. Пусакыштэ Пушкин возымо произвэдэньэ-влакын лӱмыштым возэн сакымэ. Пушкинын шочмо, илэн коштмо вэрлажым (Михайловск сэлам, молат) сӱрэтлэн, пырдыж воктэн пыжыктылмэ. Лӱмын пырдыж газэтым лукмо.

Н. Потапов.

А. С. ПУШКИН УЗНИК (1822 ий)

Пычкэмыш. Рэшотко шэнгалнэ шинчэм:
Ырвээ арсланжым тьурмашэ ончэн,
Ойган йолташэм шулдырлажым лупша,
Вӱран кочкышэтым окна дэн чӱкга.

Чӱнга да шуа да окнашкэ онча,
Тудат мый дэнэм пуйто иктым шона;
Ӱжэш шинчаж дэнэ, ышкэнжын йӱк дэн
Мланэмжэ маннэжэ: „Кайна чонгэштэн!

Вольнасэ мэ кайык; жап шуын, йолташ!
Пыл шойычын койшо ош курык воктэн,
Кандалгын койалшэ сай тэнгыз сэр дэк,
Мардэжын да мыйын коштмашкэ кайаш!“

Олык Ипай кусарэн.

СИБИРЫШ

Сибирын лӱп руда коклаштэ
Пэш орланэн тэ илэда,
Арам ок лий кугу ойдажэ,
Огэш йом нэлэ пашада.
Зийан дэн кэлшышэ шужар—
Ӱшанымаш пич рок йӱмалнэ,
Нöлталын чулым дэн куаным
Вучалдэ жап шуэш толдал.
Йöратымат, пагалымат
Шӱтэн пурат тьурма омсашкэ,
Тыгак пич катыргэ рожлашкэ
Шуэш вик эрык йӱкэмат.
Кӱрлэш пэш нэлэ ты чэпдажэ
Тьурма-влак сӱмырлэн пытат—
Да эрык ваш лийэш омсаштэ,
Да кэрдым шольыда пуат.

Шабдар Осып кусарэн.

Пушкин тидэ почэламутым 1827 ийыштэ возэн.

ЧААДАЙЭВЛАН

Мэмнан ӱшан, лым чап ласкалык
Шойашт дэн шуко ышт ӱйэд.
Йалт омо сэмын, тӱтырала
Мондалтэ рвээ модышэт.
Но шӱм йӱла, погэн тоштмашым,
Чот орланэн ты власть кидэш
Шӱмбэл элнан полшаш ӱжмашым
Ура чонна пэш раш шижэш.
Сай эрык илышын саманжым
Мэ вучэна чот ӱшанэн,
Тыгэ вуча дыр ӱдыр тангжым
Йöратышэ рвээ йэн.
Кумартэ эрык вэрч йӱлэн,
Чэсть пашалан кыра шӱмнажэ,
Элналан пуэна, тангэм,
Чоннан пэш чаплэ кумылнажым.
Йолташ ӱшане; кыньэлэш
Йажо пийалын эр чолпанжэ,
Российыйöршэшак пожалтэш,
Да самовласть шӱгар баланжэ
Мэмнан лӱмнажэ сэралтэш.

Олык Ипай кусарэн.

Пушкин тидэ почэлэмутым 1818 ийыштэ возэн. Чаадайэв—Пушкинын йолташыжэ, писатэль, философ улмаш.

„Пушкинын дуэльжэ“—художник В. Горбовын сӱрэтшэ.

Тидэ сӱрэтлан Лэнинград Совэт художник-влакын Пушкин лӱмэш эртарымэ конкурсыштыжо II-шо прэмийым пумо.

Эсэн лий рвэзэ, палыдымэ тукым!

ПУШКИН ДЭКАДЭ

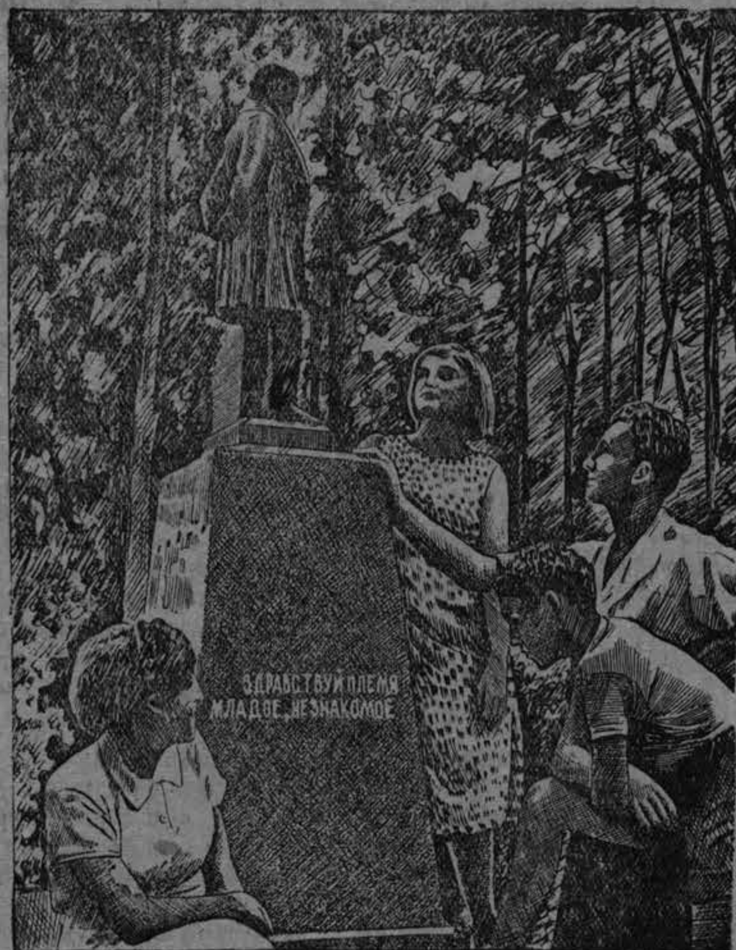
10 гыч 20 фэвраль мартэ Марий рэспублик мучко пушкин дэкадэ эртаралтэш. Кугу поэт А. С. Пушкин колымылан 100 ий тэммэ кэчым эртарыше рэспублик комитэт тидэ дэкадым эртараш планым ыштэн.

Дэкадын пэрвой кэчыштыжэ—10 фэвральыштэ чыла прэдприйатьэ, учрэждэньэ, совхоз, колхоз, МТС дэн учэбнэ заведэньылаштэ А. С. Пушкин лӱмэш торжэствэннэ засэданьэ эрталтэш. Торжэствэннэ засэданьэ дэч вара А. С. Пушкин произвэдэньылан возымо музыкальнэ концэртвлакым эртарыман. Тугак чыла пӧртым (школым, клубым, учрэждэньым, прэдприйатьым, йошкар пусакым) сылнэштарыман.

11 фэвральыштэ 6 час кастэн Маргостеатрэш Йошкар Оласэ общэствэннэ организацэ-влакын Пушкин лӱмэш торжэствэннэ засэданьышт лийэш. Засэданьын ончычаш пашажэ: Пушкин да мэмнан кызытсэ илышна—докладчик: МАССР калык туныктымо пӧлка вуйлатышэ Суворов йолташ. Торжэствэннэ засэданьэ дэч вара Пушкинын творчэствыжлан кэлыштарымэ концэрт лийэш.

13 фэвральыштэ Марий АССР мучко чыла библиотэкыштат лудшо-влакым погэн, Пушкинын илышыжэ да творчэствыжэ нэргэн кас эртаралтэш.

14 фэвральыштэ Крупскайа лӱмэш Марпэдинститут пӧртыштӧ рэспублик пушкин выставкэ почылтэш. 10 фэвраль гыч чыла районрӱдыштӧ пушкински выставкэ почылтэш.

Остафйэвыштэ А. С. Пушкинлан шогалтымэ памятник воктэнэ. („Смена“ журнал гыч).

15 фэвральыштэ районласэ прэдприйатьылаштэ Пушкинын творчэствыжэ гыч сылнэ самодэйатэльнэ олимпиадэ эртаралтэш.

17 фэвральыштэ 7 час кастэн М. Горький лӱмэш чодра тэхник институт пӧртыштӧ Пушкинын творчэствыжэ нэргэн оласэ художэствэннэ олимпиадэ эртаралтэш.

20 фэвральыштэ Марий АССР совэт писатэль ушэмын погынымашыжэ лийэш.

Тушто Пушкин нэргэн доклад да Пушкинын марий йылмыш кусарымэ произвэдэньыжым лончылымаш лийэш.

10 гыч 20 фэвраль мартэ олаштат, районлаштат „Дубровский“, „Дэкабристы“, „Коллежский рэгистратор“ кино сӱрэт-влак ончыкталтыт.

Дэкадэ жапыштэ Пушкинын творчэствыжэ гыч Йошкар Ола радиостанцэ гоч лэкций дэн концэртвлак пуалтыт.

ОЛЫК ИПАЙ

ПОРО КЭЧЭ, ПУШКИН!

Здравствуй, племя младое незнакомое,
А. Пушкин.

Шӱмэм, тый шӱдӧ ий шэнгакэ кайэ,
Мардэжла чымэ, тый шӱмэм.
... Тунам шортат йалт тулык гайэ,
Толат ту жапым чот каргэн.

Шарлэн эл мучко тӱтыра шикш сэмын,
Йэнглан шӱлаш пич лийын йӱж.
Куатлэ вий мӧрчэн, тьурмаш ошэмын,
Пиктэлт ишалтын ончыл уш...

Тыгай пычкэмыш тӱтыран кастэнэ
Умбакэ койшо у тулан,
Шарэн сэскэмжым йамлэ тулжо дэнэ
Чолгалтын лэктын эр чолпан.

... Почталтшэ йэнг! Вэр-шамыч иктэ вэсэ
Вашталтыт—пуйто калэндар лышташ.
Колтат Одэссыш,
Да кодэш Одэссэ,
Нигушто тыланэт ласкан илаш!

Ок чытэ эрыкан, вийан мурэтым
Торжа*), пэш шыдэ кугыжа.
Мур дэнэ тутыш шолшо илышэтым
Йӧршэшак пытараш шона.

Дантэс лӱйа, колэт...
Дантэс шэнгалнэ
Пэш шыдэ кугыжа шогэн.
А мурым от лӱ!
Вуй ӱмбалнэ
Сай шулдыр-влакшым йӧр шарэн

Пӧрдэш. Кугу поэтын йӱлышӧ шӱмжӧ
Ок йӧрӧ йӧршын нигунам.
Эр ӱжара гай тудын чаплэ лӱмжӧ,
Да мутшо ок йом—кэч кунам:—

„Эсэн лий, палэ огыл, рвэзэ тукым!“—
Мэмнам палэн да саламлэн.
Эсэн улна у пийалан мэ шукын,
Мэ илэна куан шӱм дэн.

Мотор сатэржэ ындэ чаплын кушкын,
Ужэш раш тидым уныкат.
Куатлэ мурзо!
Поро кэчэ, Пушкин!
Мэмнан йолташ улат.

... Йандар эр ганьэ куго Пушкин гэний
Марла мэмнан дэн ныжылгын ойла.
Куатлэ Пушкин!
Вэт тӱжэм ий дэнэ
У чинчэ гай шӱман ойэт ила!
1937 ий.

*) Торжа—жестокий.

ШАБДАР ОСЫП

МАРИЙ ЛИТЭРАТУРЫШТО А. С. ПУШКИНЫН ВЛИЙАНЬЫЖЭ

„Эсэн лий, рвэзэ, палыдымэ тукым!“
„Кэрэк шӱгар вынььэм воктэнэ
Рвэзэ илыш тэк модэш“...

Тыгай мут дэнэ гэниальнэ поэт рвэзэ тукымым, ончык лийшаш илышым саламлэн. Тыжэчын тудын илышым йӧратымыжэ, ончыкыжым эрык пагыт лийшашлан, вэс чаплэ саман толшашлан ӱшанымыжэ пэш раш койэш. Тудын эсэнлымэ тукымжо—мэмнан тукым, тудын шӱдӧ ий ожнак шижаш тыршымэ пагытшэ—мэмнан пагыт. Кугу Октябрь рэволюцин „тиран влакым“, „ир барствым“ элыштына пытарэн, А. С. Пушкиным, чын калык поэтым, шэмэр массэ дэк лишэмдэн. Мэмнан Совэт Ушэмысэ илышэ тӱрлӧ калыкат кызыт А. С. Пушкинын чаплэ творчэствыжым йӧратэн лудэш, руш калыкын кугу поэтшын дэнэ шкэ шочмо йылмыж дэнэ мутлана. Пролэтар рэволюцио дэн большэвик партийын Лэнин—Сталин нацийн политикшэ кугу поэтын „Памятник“ почэламутыштыжо каласымэ ойжым илышышкэ тӱрыс пуртэн, тудын эр кэчэ гай шыргыжшэ поэзийжылан кэлшышэ лудшо-влакым миллион дэнэ муын. Садланак Пушкинын колымыжлан 100 ий тэммэ совэт калыкым тынар кугун тарватэн: мэ тудын чаплэ произвэдэньэ-влакшым тӱрлӧ калык йылмыш кусарэна, лудына, тудын илышыжым тунэмына, книга-влакшым миллион дэнэ пэчэтлэн луктына—кугу поэтын лӱмжым ка п ш у м историйыштэ лийдымын кӱшкӧ нӧлтэна. Садын дэнак совэт калык-влакын искусствыжо, сылнэ литэратуржо кушмаштэ А. С. Пушкинын влийаньыжымат ончалдэ кодаш огэш лий.

Марий сылнэ литэратурын пэрвой шочын лэкташ тӱҥалмаштыжак руш классик литэратурын влийаньэ путырак кугу лийын. 1905 ийсэ рэволюцо жапыштэ возаш тӱҥалше марий поэт-влак—С. Г. Чавайн, М. С. Микай, Н. С. Мухин руш классик литэратурым лудын, тунэмын улыт. Тудын гоч сылнэ мутым йӧраташ тӱҥалын улыт. Тудын полшымо дэнэ шкэ творчэство пашашт тӱҥалын. Тидэ шотышто пэрвой марий поэт-влаклан эн чотшо Пушкинын гэниальнэ творчэствыжэ полшэн. Тудын шучко самодэржавный строй вашталаш кучэдалмыжэ, шэмэр калыкым пагалымыжэ, нуным эрыкыш ӱжмыжӧ—пэрвой марий поэт-влаклан пэш кэлшэн.

Марий литэратурышто Пушкинын влийаньыжэ кок тӱрлын лийын шогэн: ик могырым марий поэт-влак ӱньар шутымышт сэмын, кугу поэтын почэламутшым, йомакшым кусараш тыршэн улыт, вэс могырым шкэ гыч возымаштат тудлан подражатлэн улыт. С. Г. Чавайн 1908 ийыштак „Тӧлэ корно“ почэламутым воза. Тидэ почэламутым чылт тӱрысын кусарымэ манаш огэш лий. Тыштэ Чавайн шуко шкаланжэ лишыл крэсаньык илыш гыч налмэ сӱрэтым пуртылын: „писэ тройко“ олмэш—ӱштыган тэр, „йамшык“ олмэш—корно йэнг. Тыгэ А. С. Пушкин рвэзэ марий поэтлан шкэ шонымашыжым, шӱм-кыл шижмашыжым почын пуаш полшэн. 1910 ийлан лукмо „Марий калэндарэш“ А. С. Пушкинын „Сказка о рыбаке и рыбке“ йомакшэ пэчэталтэн. Тидэ кугу поэтын эн пэрвой гана марий йылмэ дэнэ пэчэталтшэ произвэдэньыжэ. Кусарымэ Эвайын (Карамзин) йомакын сӱжэтшым вэсэмдэн огыл гынат, тыгыдэ вашталтышым шуко ыштылын. Тугэ гынат, йомак тудо жаплан кӧра сайын,

(Мучашыжэ 4-шэ могр.

ПУШКИНЫН КНАГА-ВЛАКШЭ КАЖНЭ КОЛХОЗЫШТО ЛИЙЖЭ

Мэдвэдэвэ пэлэ кыдалаш школэш колхоз молодьож погынымаш лийэ. Погынымаш пушкин кэчылан йамдылалтмым ончэн налын. Пушкинын произвэдэньыжэ влакым лудмашкэ, тунэммашкэ молодьож сэрйознын пижын. Тидым пэш шуко факт-влак дэнэ пэнгыдэмдэн к а л а с а ш лийэш.

Тэвэ „Мышино" колхоз член Иньагиным налына. Тудо сылнымутан кнага-влакым йатыр лудын. Лудын шогымо нэргэнжэ тыгэ ойла:

—Мый йатыр произвэдэньэ-влакым лудынам. Пушкинын произвэдэньэ-влакшэ мланэм утларак кэлша. Пушкин купштылго, лывыргэ йылмэ дэнэ, кэлгэ ойаным сылнын возэн. Шукэртэ огыл, „Евгений Онегин" поэмым лудын пытарышым. Пушкинын ик произвэдэньыжым лудат, тунамак вэсым лудаш тӱҥалмэ шуэш.

Комсомолка Мухина Иньагин сэмынак ойлыш. Тудо Пушкинын возымо "Евгений Онегиным", „Борис Годуновым", „Дубровскийым", „Руслан и Людмилам", „Полтавам" лудын. Пушкинын произвэдэньэ-влакшэ шӱмэш логэлшэ, гэройжо-влак мондалтдымэ улыт, манэш Мухина.

—Пушкинын произвэдэньэ гыч пэш шуко шинчымашым налаш лийэш,—комсомолэц Рэвин манэш.—Пушкинын сай образшэ, пӱртӱсым сылнын кэлыштарэн возымыжо чоным куандара.

—Мый илыш дэч кодынам. Пушкинын произвэдэныжэ гыч „Капитан ӱдырым" да газэтлаштэ пэчэтлалт лэкшэ матэриал-влакым гына лудынам,—манэш „Волгынчо" колхоз член Аксаматов Володьа.—Лудмо шуэш, но Пушкинын кнага-влакшым муаш йӧсӧ,—манын Володьа вуйым шийэш.

Молодьож коклаштэ Пушкин нэргэн, Пушкинын произвэдэньышт - влакым муын, тунэм шогымышт кушкэш. Шэкльанур йалысэ молодьож йодмо почэш школэш пушкин касым эртарымэ. Рвэзэ-влак Пушкинын почэламут-влакым лудыныт. Мэмнан молодьож Пушкиным йӧрата, тудын возымыжым куанэн лудэш.

— Тугэ гынат, шуко годым рвэзэ-влакын йодмышт шукталтэ кодэш. Мэдвэдэвэ лудмо пӧрт пашам начар ышта. Тушто Пушкинын возымо кнага иктат укэ.

Ончыкшым тидэ ситыдымашым корангдаш кӱлэш. Пушкинын возымо кнага влакшэ кажнэ лудмо пӧртыштӧ, йошкар пусакыштэ ситышын лийжэ манын тыршыман. Тидым шукташ мэмнан чыла йӧн уло.

К. Т. Корйаков.

Агротэхкружокышто тунэмыт

Мэ, „Вэнэра" колхозысо комсомолэц-влак, (Параньга район) колхозэшна агротэхник кружокым почна. Кызыт тушто 10 комсомолэц тунэмэш. Кружокым комсомолэц Соловйов вуйлата. Колхоз пашамат агротэхник тунэммаш дэнэ кылыштарэн ыштэна. Тэвэ 25 йанварыштэ 26 тонн ломыжым, адак кайык ӱйангдышым погышна. Лошкин.

Испанийыштэ

ВАЛЭНСИЙ. 5 фэвральыштэ правитэльствэ дэкрэтым увэртарэн. Тидэ дэкрэт почэш испан ӱдрамашвлаклан пӧрйэҥ дэнэ тӧр права пуалтэш. Дэкрэтын ик эн важнэ пунктшо тидэ: икшывэ шотышто авалан ачан гайак права пуалтэш: Паша шотышто ӱдрамашвлаклан ыштылмэ чыла чарак пытаралтэш.

ШКОЛЛАШТЭ СТАЛИНСКИЙ КОНСТИТУЦЫМ ТУНЭММЭ НЭРГЭН

(РСФСР Наркомпрос А. С. Бубнов йолташ дэнэ кутырмаш)

Школлаштэ ССРУшэм Конституцым тунэммэ нэргэн ССРУшэм Совнарком прэдсэдатэль В. М. Молотов йолташын указаньыжэ тунэмшэ молодьожым коммунистичэски воспитатлымэ шотышто кугу значэньан.

ССРУшэм Конституцым глава почэш главам, статьа почэш статьам тунэмын совэт школышто тунэмшэ-влак совэт стройын нэгызшым чыла могыр гыч аклэн кэртыт. Тыгак нуно большэвик партийын да тудын кугу вождьшо-влак Лэнин дэн Сталинын вуйлатымышт почэш социализм вэрч кучэдалмаштэ мэмнан элын могай кугу тӱньамбал—историчэски значэньан сэнгымашым шуымыжым сайын умлэн кэртыт. ССР Ушэм у Конституцым тунэммаш кушкын шогышо поколэньым мэмнан социалист родиным йӧратымашым да калыкын тушманжэ-влакым ужын кэртдымашым воспитатлышэ лийэш.

Школлаштэ сталинский Конституцым туныктымаш кудо туныктышылан пуалтэш—тудын ӱмбак у почэтный да отвэтствэннэ задачэ пышталтэш. Тидэ мэмнан туныктышо-влакнам ССР Ушэм у Конституцым да тидэ конституцым ыштышэ Сталин йолташын Пӱтынь Ушэм VIII-шэ Чрэзвычайнэ Совэт Сйэздэш ыштымэ докладшым сайын тунэм налаш обйазатла. Тидэ нуным конституцыо дэнэ занятйым совэт школысо тунэмшэ-влакын эн йӧратымэ урокышт ышташ обйазатла.

„Капиталист эллаcэ калык-влаклан ССРУшэмын Конституцыжо ыштышаш паша программэ лийын шогаш тӱҥалэш гын, ССР Ушэмысэ калык-влаклан тудо нунын кучэдалмэ итогшо, айдэмэ тукымын эрыкыш лукмо фронтышто нунын сэнгымэ итогшо лийын шога",—манын Сталин йолташ ССРУшэм Конституцыо нэргэн Пӱтынь Ушэм VIII-шэ Совэт Сйэздэш ыштымэ шкэ докладыштыжэ ончыктэн.

Кыдалаш школын 7, 8, 9 да 10 класслаштэ тунэмшэ-влаклан 1936—37 тунэммэ ийын кодшо жапыштыжэ у Конституцым сайынак палдарымашлан калык туныктымо пашам виктарымэ орган-влак йамдылалтмашым кӱлэшын да писын эртарымаш улыт. Тыштэ туныктышо-влакым йамдылымаш да нуным инструктироватлымаш эн ончыл вэрыштэ шогыман;

Мый ӱшанэм, — манын Бубнов йолташ,—туныктышо, школ дирэктыр да калык туныктымо - пашам виктарымэ о р г а н - в л а к школлаштэ ССРУшэм Конституцым тунэммэ нэргэн Молотов йолташын указаньыжэ почэш нунын ӱмбак пыштымэ у почэтный задачым чэсть дэнэ шуктат.

(ТАСС).

Пушкинский рэспублик выставкэ

14 фэвральыштэ Марий пэдагогик и н с т и т у т э ш пушкинский рэспублик выставкэ почылтэш.

Выставкыштэ тыгай отдэл-влак лийыт.

1) Пушкинын произвэдэньэ влакшэ;

2) А. С. Пушкин нэргэн тӱрлӧ литэратур да статьа-влак;

3) Алэксандр Сэргэйэвичын рукописьжэ - в л а к. Тыштэ „Евгений Онегин", „Кавказский пленник", „Узник" да моло произвэдэньэ возымо рукопись-влак лийшаш улыт. Нинэ рукописьлаштэ ж а н д а р м ы н удыркалымэ п а л е - в л а к улыт.

4) Пушкин музык дэн сцэныштэ;

5) поэтын йолташыжэ-влак. Тидэ отдэлыштэ Пушкинын йолташыжэ-влакым сӱрэтлэн ончыкталтэш;

6) Пушкинын посна произвэдэньэ - влакшым ССР Ушэм тӱрлӧ калык йылмыш кусарымэ кнага-влак.

Посна отдэл дэнэ Алэксандр Сэргэйэвичын произвэдэньэ-влакшым марий йылмыш кусарымым ончыкталтэш. Тыгак тудын нэргэн марла возымо статьа-влакым газэтла гыч пӱчкэдэн пыжыкталтэш.

Тид дэч посна поэтын илэн коштмо вэр влак (фото-сӱрэт), тудын сӱрэтшэ-влак йатыр йамдылымэ улыт. И. М.

Лэнинын сугыньыжым шуктэна

21 йанварыштэ „Волгенчэ" колхозышто (Йошкар-Ола р-н) рвэзэ-ӱдыр-влакын погынымашышт лийэ. Молодьожым туныктымо нэргэн, Акашэвысэ туныктышо-влакын ӱжмышт нэргэн Мэдвэдэвэ пэлэ кыдалаш школышто туныктышо Корйаков йолташ доклад ыштын.

Акашэвысэ туныктышо-влакын ӱжмашыштым мэ пэш сайлан шотлэна.

Образованьым н а л а ш сталинский К о н с т и т у ц о пэш кугу правам пуэн.

Акашэвысэ туныктышо-влакын ӱжмышт почэш мэат общэобразоватэльнэ школым организоватлышна. Мэдвэдэвэ пэлэ кыдалаш школысо туныктышо-влак мэмнам туныкташ тӱҥалыт. Мэ сайын тунэмаш тӱҥалаш мутым пуэна.

В. Аксыматов.

МАРИЙ ЛИТЭРАТУРЫШТО А. С. ПУШКИНЫН ВЛИЙАНЬЫЖЭ

(МУЧАШ)

куштылго йылмэ дэнэ кусарымэ.

Вэс тӱрлӧ влийаньэ—кугу поэтлан подражатлымэ да тудын дэч поэтик мастарлан тунэммэ. С. Г. Чавайнын рэвольуцо дэч ожно возымо шуко почэламутшымак налаш гын, тыгай влийаньым кугун ужаш лийэш.

Рэвольуцо дэч вара марий литэратур пэш йыйан кушкаш тӱҥалэш, угыч шуко поэт, писатэль влак лэктыт. Тидэ талын кушкын шогышо литэратур творчэствыштэ процэсыштэ адакат Пушкинын влийаньыжэ кугун лийын. Ындыжэ тидэ влийаньым лирикыштэ вэлэ огыл, драмыштат, прозыштат ужына. С. Г. Чавайнын „Йазык гыч йазык сулышышто" „Дубровскийын" влийаньыжэ койэш, „Акпатырыштэ" „Капитан ӱдырын" полшымыжо уло.

Рэвольуцо дэч вара тыгак возаш тӱҥалшэ моло поэт, писатэль - влакланат А. С. Пушкин дэч поэзий пашалан тунэмын толын улыт: иктыжэ тудын дэч илышым ужын шогаш, тудым сылнэ образ дэнэ сӱрэтлаш тунэмыныт; вэсыжэ тудын гай фольклорым (калык мутым) творчэствэ пашаш пурташ, йа литэратур йылмым куштылгын, тӱрлӧ сылнэштарымэ йӧным кучылташ тунэмыныт. Викак каласаш лийэш: кӧ иктаж кунар почэламутым, пойэсым, ойлымашым возгалэн гын, кугу поэтын возымыжым лудын, тудын дэч тунэмдэ кодын огыл.

Литэратур влийаньэ — пэш сложно процэсс, тудо эртак кусарымаш, альэ тыгылай подражаньыштэ вэлэ огэш лий. Налына тэвэ рвэзэ поэт-влакын тьэмэ налмыштым, мутлан „Мӧнгӧ пӧртыл толмо" тьэмым. Шуко марий поэт - влакын тидэ тьэмым ужаш лийэш: Олык Ипайын „Пийал" дэн „Ваш лиймаш", Шабдарын „У пасушто", Ф.Масловын „Шочмо мӧнгыш", тулэч молат. Поэт шуко жап шочмо мӧнгыжым ужын огыл, пӧртыл толынат пэш кугу вашталтышым ужэш. Йалын тӱсыжак вэсэмын: пасушто трактор мӱгыра, у мур лӱшка, калыкат вэстӱкэмын. Тэвэ комсомолка трактористка шыргыжэш, тэвэ шонго кугыза у илыш дэн пырльа рвэзэмын, мускарам вэлэ ыштылэш. Чынжымак произвэдэньэ - влакыштэ А. С. Пушкинын „Вновь я посетил"... почэламутыштыж гай элэгийын (ойган шонымашыжын) пушкыжат укэ, тыштэ—пэлэдшэ илыш, куанымаш, калык пийал. Но тыгай произвэдэньым лудмо годым, кугу поэтын:

„Эсэн лий, рвэзэ, палыдымэ тукым!" манын саламлымыжэ ушэш возэш. А. С. Пушкин тугай шучко жап годым мӧнгыжӧ пӧртылын—ойганэн, мэ кызыт—у, колхоз йалым ужын куанэна. Тыгэ шӱдӧ ий ожно илышэ поэт мэмнан „рвэзэ тукым" дэн мутлана, у илышым у сэмын сӱрэтлаш туныкта.

Пушкинын произвэдэньэ-влакшым кусарымэ паша кызыт ожно марий поэт-влакын кусарымышт дэч содэржаньэ могырымат, формо могырымат шуко сайэмын. Кугу поэтын чаплэ произвэдэньэ - влакшэ марий шэмэр дэк тӱрысын намийалтэш. Тыгак поэтвлакын кусарымэ пашашт шкэ возымо творчэствышт чот йӧнаш полша.

Тыгэ гэниальнэ поэтын творчэствыжэ мэмнан чаплэ социалист илышыштына ила: мэмнан культурнам нӧлта, поэт, писатэль-влакнам туныкта, социализм ыштымэ пашаштына кэлгын полша. Пушкин—мэмнан, Пушкин—ила, Пушкинын курмэн пэлэд шогышо поэзийжэ мэмнан дэнэ пырльа чаплэ коммунизм общэствышкэ кайа.

Отв. рэдактор—
В. Т. ТИМОФЭЙЭВ.

Упол. Марлита № 25. Тираж 2154 экз. Йошкар-Ола, Маргосиздатын 1-шэ типогр. ВЛКСМ Маробком дэн горком орган. Савыктышэ „М. К."